

העונה ה־25

סדרת כלים וקולות
קונצרט מס. 2

מוזה ורומנטיקה

אריות וסצנות שנכתבו לזמרת יוזפה דושק

בושוע ריפקין, מנצח | יולט נורדווין, סופרן | מוקי זוהר, אבוב

רלף ווהן וויליאמס (1872-1958)

קונצ'רטו בלה מינור לאבוב ולכלי קשת

וולפגנג אמדאוס מוצרט (1756-1791)

אריה קונצרטית לסופרן ק. 383, "קבלו תודותיי"
סצנה ואריה קונצרטית לסופרן ק. 528, "להבת חיי"
הפסקה

אריה קונצרטית לסופרן ק. 583, "אלך, אך לאן?"

לודוויג ואן בטהובן (1770-1827)

סצנה ואריה קונצרטית לסופרן אופ. 65, "הא! בוגד"

וולפגנג אמדאוס מוצרט

סימפוניה מס. 29 בלה מז'ור, ק. 201 (186a)

● ירושלים, | אולם ימקא, יום ב' 19.1.09 בשעה 20:30

● רחובות | אולם ויקס, מכון וייצמן, יום ד' 21.1.09 בשעה 20:30

● תל אביב | מוזיאון תל אביב לאמנות, יום ו' 23.1.09 בשעה 14:00; מוצ"ש 24.1.09 בשעה 20:30; יום א' 25.1.09 בשעה 20:30

נגנים אורחים: אילן שול, מור לוין - קלרינט; יואל פולישצ'וק, גד לדרמן - בסון; דריה צ'פלין, יונתן גרטנר - ויולה; שירה מני - צ'לו

הקאמרטה הישראלית ירושלים
מנהל מוסיקלי: אבנר בירון

כתיבת התכנייה: קדם בוגר עיצוב: חגית מימון

ניתן לכנות את מאה וחמישים השנים שלמן תחילת המאה השמונה-עשרה ועד אמצע המאה התשע-עשרה כ"עידן הדיווה האופראית". בתקופה זו שלטו בכיפה הזמרים, בראש ובראשונה הסריסים (אלה עד תחילת המאה התשע-עשרה), אך גם זמרות הסופרן. אופרות שלמות נכתבו סביב מבצעים ידועים, כמעין קרקס קולי הנועד להציג את תכונותיהם הייחודיות של זמרים כוכבים. מוצרט עצמו התענג על אתגר ההלחנה ליכולותיהן של זמרות ספציפיות, דוגמת ננסי סטוראס (שלמענה כתב את תפקיד סוזנה ב"נישואי פיגרו" ואת האריה הקונצרטית עם פסנתר אובליגטו "זכי אשכח אותך?" ק. 505), קתרינה קבליירי בעלת "הגרון הגמיש" (קונסטנצה הראשונה ב"חטיפה מן ההרמון") וגיסתו, אלואיזה וברלנגה (שעבורה כתב אריות קונצרטיות רבות). אחת מהזמרות הבולטות בגלריה זו היא יוזפה דושק הצ'כית.

יוזפה דושק נולדה בשנת 1754 בשם יוזפה האמבכר בפראג, אז עיר חשובה בפאתי האימפריה האוסטרית, וחייתה שם עד מותה. אביה היה רוקח, ואמה אוסטרית במקור. בצעירותה למדה יוזפה עם המוסיקאי והפדגוג הנודע פרנצישק קסבר דושק, ונישאה לו ב־1776. לפני נישואיה הייתה יוזפה המאהבת של פטרון האמנים הרוזן כריסטיאן פיליפ קלאם-גאלאס, ונאמר על אודותיה כי גם לאחר נישואיה המשיכה ליהנות עוד זמן רב מיחסיה עמו, כיוון שסיפק לה הכנסה שנתית של 900 גולדן וסייע בידה לרכוש את וילה ברטרמקה, הנמצאת מרחק קצר משערי העיר פראג. בווילה זאת חיו היא ובעלה שנים רבות, אירחו אנשים מן העלית

התפתחות המוסיקה המקורית הישראלית. הקאמרטה מזמינה מזה 20 שנה יצירות ממלחינים ישראליים, מקליטה ומבצעת אותם בארץ ובסיווריה ברחבי העולם. בשנת 1996 הזמינה עיריית ירושלים את הקאמרטה לפעול בירושלים. כתזמורת ירושלמית היא זוכה לתמיכת קרן ירושלים ועיריית ירושלים.

התזמורת מייחדת פעילות לעיר ירושלים. בנוסף לסדרות הקונצרטים הרגילים יזמה התזמורת פרויקט חינוך המיועד לילדי בתי ספר וגנים. כמו כן יזמה התזמורת סדרת קונצרטים בשם "שבחי ירושלים",

במסגרתם בצעה יצירות אשר נכתבו בהשראת ירושלים, כולל הזמנת יצירות מקוריות מהבולטים שבמלחיני העולם. התזמורת יזמה סדרת קונצרטים ייחודית באולם ימקא בירושלים והיא מופיעה בקונצרטי חוצות בעיר.

מעבר לחשיבותה המקצועית והתרבותית, התזמורת מגלה מעורבות חברתית גדולה, ועושה רבות לטובת החינוך המוסיקלי בארץ, וזאת ע"י הנחלת המוסיקה בקרב ילדי ישראל - יהודים וערבים כאחד. כך למשל יזמה התזמורת קונצרטים ופעולות חינוך ל־3,000 ילדי צפון הארץ, הכוללת את ילדי המועצות המקומיות מרום-הגליל והגליל התחתון. הפרויקט מיועד לילדים מיישובים יהודים, ערבים, צ'רקסים ובדואים.

הקאמרטה הישראלית ירושלים נוסדה בשנת 1984 ע"י פרופ' אבנר בירון. תוך זמן קצר תפסה מקום חשוב במפה המוסיקלית הישראלית, ונמנית על התזמורות האיכותיות ביותר והמובילות בישראל, ואחת מהתזמורות הקאמרטיות הטובות בעולם.

עבודתו המקצועית הבלתי מתפשרת של אבנר בירון עם התזמורת, שילוב נגנים עולים עם מוסיקאים ישראליים, ובניית תכניות קונצרטים מקוריות וייחודיות, הביאה את הקאמרטה לאיכויות מיוחדות, המתבטאות ברמת ביצוע גבוהה ביותר והקפדה סגנונית. התזמורת מקיימת סיורי קונצרטים באירופה, ארה"ב והמזרח הרחוק, ומוזמנת להופיע באולמות הקונצרטים המרכזיים בניו-יורק, לוס-אנג'לס, בוסטון, ברלין, אמסטרדם, פרנקפורט, מינכן, פריס, ציריך, בייג'ין, שנחאי ועוד, וכן בפסטיבלים חשובים באירופה, ומייצגת את ירושלים ואת מדינת ישראל. תקליטורים רבים בניגון הקאמרטה זכו בפרסים וביקורות נלהבות בארה"ב ובאירופה. לתזמורת קהל של אלפי מנויים נאמנים.

התזמורת מקיימת סדרות קונצרטים בירושלים, תל-אביב, חיפה, רחובות, גני-תקוה ומודיעין וכמו כן מופיעה ביישובים רבים ברחבי הארץ מקרית-שמונה ועד אילת. לתזמורת תרומה ייחודית ומכרעת על

של המוסיקאים באירופה, וקיימו שם סלון מוסיקלי שוקק חיים.

ליזפה דושק הייתה קריירה ארוכה ומשגשגת כזמרת והיא הופיעה ברחבי אוסטריה וגרמניה. מעולם לא השתייכה לצוות של בית אופרה כלשהו, וקנתה לה שם כזמרת סולנית ומוסיקאית ראשונה במעלה.

בביקורה בזלצבורג בשנת 1777, עת שהתה אצל מקורביה של אמה, פגשה לראשונה בוולפגנג אמדאוס מוצרט. ממכתבי מוצרט ניכר כי התרשם רבות מיכולתה הטכנית ומהמוסיקליות שלה, והוא הלחין עבורה את האריה הקונצרטית "הא, חזיתי זאת", ק. 272. בשנת 1876 ליווה אותה מוצרט בקונצרט פרטי בפני חצר המלוכה בווינה, מיד לאחר הצלחת האופרה שלו "נישואי פיגרו". כשנה מאוחר יותר התקיימו הצגות האופרה הזו בפראג, ומוצרט הוזמן על-ידי הזוג דושק להשתכן בווינה ברטרמקה ולחזות בהצלחתה חסרת-התקדים של האופרה שלו. מוצרט בא לשם עם משפחתו, ובנו קרל תומס מספר כי במשובתה נעלה יוזפה את מוצרט בתוך ביתן שניצב על ראש גבעה בתחומי הווינה, ולא הסכימה לשחררו עד אשר יכתוב עבורה אריה. מוצרט הסכים, ובתנאי שתצליח לשיר את האריה מתחילתה ועד סופה בקריאה מהדף, ללא שגיאות, ולא - ישמיד את האריה. נראה כי יוזפה הצליחה במשימה, כיוון שהאריה, "להבת חיי, היי שלום!", ק. 528, לא הושמדה, נוכל לשמוע אותה הערב. דושק אף ביצעה את תפקיד ויטליה בבכורה של אחת האופרות האחרונות של מוצרט, "חסדי טיטוס".

כחמש שנים לאחר מותו של מוצרט, כתב בטהובן את הסצנה והאריה הקונצרטית לסופרן, "הא! בוגד", אופ. 65, ויוזפה דושק ביצעה את האריה בבכורה עולמית בלייפציג, בחודש נובמבר 1796. אכן, הדרישות התובעניות מהזמרת באריה זו, הן הטכניות הן הדרמטיות, עונות לחלוטין על תיאורים של מוסיקאים בני התקופה אשר האזינו לשירתה של דושק. מעדויות מן התקופה מצטיירת זמרת בעלת קול גדול וחזק ויכולות וירטואוזיות ודרמטיות, הבאות לידי ביטוי הן ברציטטיבים רבי-הבעה הן באריות קשות לביצוע. קולה היה גמיש, בעל גוונים רבים וטווח גדול במיוחד. מוצרט ובטהובן השאירו לנו בצלילים חותם ברור של קולה ויכולותיה של דושק.

לאחר מותו של בעלה בשנת 1799 הפסיקה דושק להופיע בפומבי, כזמרת וכאשת חברה. היא מכרה את וילה ברטרמקה, והחליפה את מקום מושבה בפראג פעמים אחדות, בכל פעם לדירה קטנה יותר. בשנת 1824 מתה בחוסר-כוח.

בעידן התזמורת הסימפונית של מאה השנים האחרונות, נפערה תהום עמוקה בין ביצוע מוצרט ובין ביצוע בטהובן, בתפישה הביצועית. מוצרט משויך למסורת הקלאסית, ולפיכך מבוצעות יצירותיו בדרך כלל בתזמורות קאמריות יותר, בעוד שבטהובן נתפש כשייך כבר לתחילת הרומנטיקה, והעדפה הרווחת היא להשמיע את יצירותיו בתזמורות סימפוניות מלאות. לפיכך המוסיקה הקולית של מוצרט מבוצעת בדרך כלל על-ידי זמרים וזמרות בעלי קולות ליריים ועדינים

יותר, שאינם נדרשים להתגבר על תזמורת סימפונית מלאה. קולות ממין זה בדרך כלל מסוגלים לדיוק רב יותר, ללגטו מעודן ולגוונים רבים. לעומת זאת, הקולות אשר אמורים לגבור ביצירות הקוליות של בטהובן על תזמורת סימפונית מלאה (ביצירות דוגמת הסימפוניה התשיעית, ה"מיסה סולמניס" ו"פידליו") הם קולות שונים לגמרי, והזמרים המבצעים תפקידים אלה נצרכים בראש ובראשונה למיתרי קול עמידים במיוחד ולתיבת תהודה משמעותית. הזמרות השרות כיום את האריות הקונצרטיות של מוצרט הן בעלות קול שונה לחלוטין מאלה המבצעות את "הא! בוגד" מאת בטהובן, למשל.

אולם, אם נזכור כי התזמורת בתקופתו של בטהובן לא הייתה גדולה בהרבה מזו בתקופתו של מוצרט (ובפרט בשנת 1796, השנה שבה נכתבה האריה של בטהובן), הרי שבעצם מתבטל הצורך בקול בעל עצמה רבה, ובתזמורת קאמרית, דוגמת הקאמרטה הישראלית, ירושלים, תוכל אותה זמרת לבצע הן את בטהובן הן את מוצרט, ובכך להתוות באוזנינו מעין פורטרט מוסיקלי של הזמרת שלמענה הקדישו שני המלחינים מוסיקה כה מורכבת ורבת-השראה.

ג'ושוע ריפקין | מנצח

ג'ושוע ריפקין זכה לתהילה בינלאומית כמנצח, פסנתרן ונגן צ'מבלו ברפרטואר המשתרע ממונטוורדי עד סטרווינסקי, באך עד ריכארד שטראוס ומוצרט עד גרשווין, קופלנד ומלחינים בני זמננו. הוא ניצח והופיע כסולן עם תזמורות ידועות רבות, וביניהן התזמורת הקאמרית האנגלית, התזמורת הסימפונית של סן־פרנציסקו, תזמורת סנט פאול, התזמורת הקאמרית הסקוטית, התזמורת הקאמרית של פראג וכן התזמורת הסימפונית של יוסטון. בשנת 1978 ייסד את אנסמבל באך, אשר זכה למעמד בעולם כפרשן מוביל של יצירות הבארוק. עם אנסמבל זה הקליט יצירות מאת באך: המיסה בסי מינור, המגניפיקט ועוד מספר קנטטות. הקלטות אלה זכו לשבחי הביקורת העולמית. האנסמבל ביצע יצירות רבות מאת באך בפסטיבלים ברחבי העולם. ג'ושוע ריפקין ניצח בהצלחה רבה על רפרטואר נרחב של מוסיקה סימפונית ואופראית מתקופת הבארוק: "אורפיאו" מאת מונטוורדי בבאזל, הבכורה המודרנית של "ונוס, קופידון וקול ההגיון" מאת אלסנדרו סקרלטי בשיקגו, ובין השאר הופיע כמנצח אורח בסקולה קנטורום בשוויץ, עם נגני סנט גיימס מלונדון ועם תזמורת

צלם: דן פורום

מוקי זוהר נולד בתל אביב ב'73. השלים תואר ראשון בביצוע באקדמיה למוסיקה באמסטרדם אצל יאן ספרונק. המשיך את לימודיו במלגה מלאה באוניברסיטת מינסוטה, ארה"ב, שם למד אצל בזיל ריב. כמו כן השתלם אצל מוריס בורג, דאגלס בויד ואן ווגל. זכה בפרס ראשון בתחרות במינסוטה. מוקי השתתף בפסטיבלים בישראל, אירופה וארה"ב, בהם בפסטיבל טאנגלווד. הופיע כסולן עם הפילהרמונית הישראלית תחת שרביטו של זובין מהטה ומרבה להופיע עם טריו אראטו. זכה בקביעות במלגה מטעם קרן התרבות אמריקה ישראל לאורך כל שנות לימודיו. מוקי הוא אבובן ראשון בקאמרטה הישראלית, ירושלים משנת 2000 עימה אף מופיע כסולן. הוא מנגן על אבוב אשר "קרן התרבות אמריקה ישראל" סייעה ברכישתו.

וכמו כן השתתפה בהפקת "הטרגדיה של כרמן" בבימוי פייר אודי ובניצוח מישה האמל. הרפרטואר הקונצרטי שלה נרחב ומכיל אורטוריות ושירים תזמורתיים למן התקופה הקלאסית ועד יצירות בנות זמננו. היא הופיעה ברקוויאם הגרמני מאת ברהמס, הסטאבט מאטר מאת היידן, יצירות ווקליות רבות של מוצרט וביניהן הרקוויאם, מיסת ההכתרה ותפילות ערבית. היא שרה את שבעת השירים המוקדמים מאת אלבן ברג וכן השתתפה בהפקה של "השיר המקונן" מאת מאהלר בניצוח הרמוט הנכן.

הסופרן ההולנדית ויולט הסרנה נורדווין למדה בקונסרבטוריון הלאומי ההולנדי בהאג בהדרכתן של ריטה דאמס ודיאן פורלנו. בהמשך השתלמה אצל הסופרן ההולנדית הנוודעת אלי אמלינג במסגרת תכנית המרכז הבינלאומי ההולנדי לאופרה. כמו כן השתלמה אצל כריסטינה דויטקום וברברה פירסון. היא מופיעה על הבמות החשובות של אירופה, ביניהן האופרה של ליון, האופרה הסקוטית הלאומית, האופרה הלאומית ההולנדית באמסטרדם, התיאטרון הלאומי במדריד ותיאטרון לה מונה בבריסל. תפקידיה האופראיים כוללים את פיורדיליגי ("כך עושות כולן"), הלנה ("חלום ליל קיץ"), פמינה ("חליל הקסם"), אאורידיצה ("אורפיאו ואאורידיצה" מאת גלוק) וסוזנה ("נישואי פיגרו"). היא ערכה סבב ברחבי אירופה וארה"ב עם וויליאם כריסטי וההרכב המהולל לזאר פלוריסאן בתפקיד אלטרה ("אידומנאו").

הבארוק הנורווגית. כמו כן הקליט את סרנדת קרן הדואר של מוצרט וסימפוניות מאת היידן עם קפלה קולוניאניזיס. הוא גם הופיע עם תזמורת מודרניות ביצירות כגון "מעשה בחייל" מאת סטרווינסקי, "שבעת החטאים" מאת וייל במלבורן, "דידו ואניאס" מאת פרסל ו"אסיס וגלתיאה" מאת הנדל באופרה הממלכתית של מינכן. בשנת 1999 העניקה האוניברסיטה של דורטמונד לג'ושוע ריפקין תואר דוקטור של כבוד עבור תרומתו לפרשנות באך. האנציקלופדיה הגרמנית החשובה "Die Musik in Geschichte und Gegenwart" ציינה כי הוא "אחד מפרשני באך החשובים ביותר של תקופתנו". ג'ושוע ריפקין הוא גם חוקר ואיש חינוך, ופרסם מחקרים היסטוריים רבים בכתבי עת בינלאומיים מהראשונים במעלה. הוא קיים סמינרים, סדנאות וכתות אמן באוניברסיטאות ובקונסרבטוריונים ברחבי אירופה וארה"ב. הוא מכהן כפרופסור למוסיקה באוניברסיטה של בוסטון. מאז 2004 הוא מופיע בקביעות ובהצלחה רבה ביפן, שם הקליט קנטטת אירוסין של באך שנתגלתה לאחרונה, רי"ב 216.

אלון ראובן

דניאלה לוגאסי

אוליבייה דיומה

קת'רין קינג

אבנר בירון, מנהל מוסיקלי

דרור קרן

גיא בראונשטיין

מנדי רודן

סדרת כלים וקולות

קונצרט מס. 3: דיזו ואניאס

אבנר בירון, מנצח
קת'רין קינג, מצו־סופרן
אליבייה דומה, טנור
דניאלה לוגאסי, סופרן
אלון הררי, קונטרה־טנור
אלון ראובן, קרן
אנסמבל זמרי מורן
בניהולה המוסיקלי של נעמי פארן

- 1 **בריטן** || סרנדה לטנור, קרן ומיתרים אופ. 31
2 **פרסל** || אופרה "דיזו ואינאס"

חיפה | אולם רפפורט, יום ד' 18.2.09 בשעה 20:30
תל אביב | מוזיאון תל אביב לאמנות, יום ו' 20.2.09 בשעה 14:00;
מוצ"ש 21.2.09 בשעה 20:30; יום א' 22.2.09 בשעה 20:30
ירושלים | אולם הנרי קראון, תיאטרון ירושלים,
יום ב' 23.2.09 בשעה 21:00

כשנגמרות המלים - מתחילה המוסיקה

סדרה המשלבת בין מוסיקה לבין שירה ופרוזה

קונצרט מס. 2: הנשמה האנושית

מנדי רודן, מנצח
גיא בראונשטיין, כינור
דרור קרן, שחקן

- 1 **מנדלסון** || "מלוזינה היפה", פתיחה תזמורתית אופ. 32
2 **אריאגה** || סימפוניה ברה מינור
3 **מנחם ויזנברג** || "פתיחה למיתרים - מחווה למנדלסון"
4 **מנדלסון** || קונצ'רטו במי מינור לכינור, אופ. 64

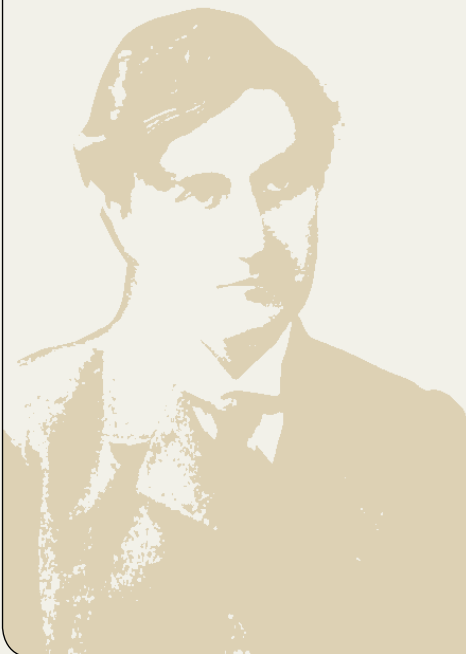
כפר שמריהו | אולם וייל, יום ב' 2.2.09, בשעה 20:30
ירושלים | אולם ימקא, יום ג' 3.2.09, בשעה 20:30
גני תקווה | מרכז הבמה, יום ד' 4.2.09, בשעה 20:30
תל אביב | מוזיאון תל אביב לאמנות, יום ה' 5.2.09 בשעה 20:30
מודיעין | היכל התרבות, מוצ"ש 7.2.09 בשעה 20:30
כרמיאל | היכל התרבות, יום א' 8.2.09 בשעה 20:30

רלף ווהן־ויליאמס (1872-1958) קונצ'רטו בלה מינור לאבוב וכלי קשת

רונדו פסטורלה || מינואט ומוזט || פינאלה

משך היצירה: כ־20 דקות

לוואלס קל כנוצה. הנושא השני רחב ונוגה יותר. הכתיבה לכלי הקשת כאן מחייבת וירטואוזיות רבה מצד הנגנים. לאחר פיתוח מורכב של הנושא הראשון, חוזר הוואלס יחד עם הנושא השני, והפרק מסתיים בקודה מתונה, ובשלושת האקורדים שפתחו את היצירה כולה.

הפסטורלי שולטים גם בקונצ'רטו שלו לאבוב, שנכתב עבור האבובן לאון גוסנס ובוצע לראשונה בשנת 1944. הפשטות והשקיפות ביצירה מטעות: הכתיבה הן לאבוב הסולן הן לכלי הקשת המלווים היא וירטואוזית, ועל הנגנים לשמור על איזון, כדי לא להאפיל על הצליל הענוג של האבוב.

הפרק הראשון, רונדו פסטורלה, נפתח בשלושה אקורדים חרישיים בכלי הקשת, מעליהם משמיע האבוב נושא מהורהר במודוס דורי. הנושא מתפתח תוך הערות ביניים מרוסנות של כלי הקשת. האבוב מבודד מתוך התזמורת, כרועה בודד על הגבעות. הנושא השני הערני יותר מוצג על ידי האבוב ונענה בקנון בכלי הקשת. החזרה לנושא הראשון מביאה עמה קדנצה קצרה וסיום נוגה במקצת.

הפרק השני מושתת על שני מחולות האופייניים למאה השמונה־עשרה: מינואט ומוזט, אולם הכתיבה עצמה היא מודרנית, ושני המחולות משתלבים זה בזה במארג מעודן. הפרק הקצר מוליך ישירות לפינאלה, המהווה את עיקר היצירה. הסקרצו הערני כולל שני נושאים, הראשון עמוס לעיפה ועובר מבלי משים

וכבו של האבוב, שזרח במלוא הדרו בתקופת הברוק המאוחרת, הועם במקצת לקראת סוף המאה השמונה־עשרה, עת תפס הקלרינט את מקומו, ולקראת שלהי המאה התשע־עשרה אף דעך כמעט לחלוטין: הקלרינט על גלגוליו השונים והקן האנגלית נתפסו בתקופה הרומנטית כביטויי הבלעדי כמעט של הקול האנושי במסגרת המוסיקה התזמורתית.

בתחילת המאה העשרים, ועם ניצני הניאו קלאסיקה, שב האבוב למעמד מכובד וסולני יותר. מול מיעוט נוקב של קונצ'רטי לאבוב שנכתבו במאה התשע עשרה, ניתן למצוא בתחילת ובאמצע המאה הבאה שלל של קונצ'רטי לאבוב, שהבכירים בהם מאת ריכרד שטראוס, מרטינו, וכן ווהן־ויליאמס.

המלחין האנגלי, שהחל לפעול בתקופה שבה מורשת ואנגר השפיעה רבות על כותבי המוסיקה הסימפונית, בחר לנתק עצמו במודע מהאסכולה הפוסט־רומנטית ומהצל הנרמני הארוך, ובאמצעות טכניקת ההלחנה שלמד אצל ראוול ומקס ברוך, השתית את סגנונו על המסורת הקולית האנגלית: שירי העם והמוסיקה המקהלתית הדומיננטיים כל כך בחצי־האי הבריטי. האיפוק הניאוקלאסי כמעט, והצבע

וולפגנג אמדיאוס מוצרט (1756-1791)

אריה קונצרטיית ק. 383, "קבלו תודותיי" || סצנה ואריה קונצרטיית ק. 528, "להבת חיי"
אריה קונצרטיית ק. 583, "אלך, אך לאן?"

לודוויג ואן בטהובן (1770-1827)

סצנה ואריה קונצרטיית אופ. 65, "הא! בוגד"

מוצרט מיטיב לשלב את הקול האנושי עם התזמורת, ובפרט עם כלי הנשיפה מעץ. במקרה זה שני קלרינטים ושני בסונים. בטהובן הלחין כמה אריות קונצרטייות, רובן לא־מוצלחות ביותר ורק "הא! בוגד" משנת 1796 היא יצירת מופת בתחומה. בטהובן הלחין אותה עבור יוזפה דושק והאריה שמוצרט הלחין אף הוא עבורה, "להבת חיי" שימשה כפי הנראה נר לרגליו. היצירה של בטהובן בנויה באותה מתכונת - רציטטיב תזמורתי ארוך ומגוון, פרק איטי נוגע ללב ביופיו הכבוש, וחלק אחרון סוער. בטהובן מיטיב להתוות את הרגשות המתחלפים תדירות של האישה הנטושה הדוברת כאן. התזמורת מייצגת את אנחות הניבורה, את הברקים החגים סביב ראשו של הבוגד, ומעניקה תמיכה מוסיקלית לכל התהפוכות הרגשיות הקיימות בטקסט. הכתיבה לכלי הנשיפה, בפרט בחלק האיטי האמצעי, היא עשירה ונוגעת ללב, והחלק שבו כלי הקשת עוברים לפריטה הוא יפהפה במיוחד. בחלק האחרון בטהובן משתמש בתכסיס כדי לתאר באמצעים מוסיקליים את חיבוטי הנפש: הוא עובר חליפות בין מקצב נמרץ למקצב נינוח יותר. כבר הנדל עמד על היעילות שבתכסיס זה, למשל בקנטטה שלו "לוקרציה", אולם בטהובן מוסיף לו משנה דרמטיות ומעניק לו את קולו הייחודי.

ווקלית אחרת, שבה הזמרת מודה ישירות לפטרונים היושבים בקהל. הנסיבות המשעשעות שהביאו לכתיבת הסצנה והאריה "להבת חיי" ק. 528 כבר תוארו בפרוטרוט בעמודים הקודמים. אם אכן יוזפה דושק, שעבורה נכתבה האריה, נאלצה לשיר אותה בקריאה מהדף, הרי שהייתה זו אכזריות לשמה: האריה אינה וירטואוזית במיוחד, אולם קיימים בה מרווחים מוסיקליים לא־נוחים ומעברים הרמוניים בלתי־צפויים. הכתיבה הכרומטית נועזת במיוחד לתקופתה ואף היום נשמעת מודרנית למדי. נראה, אם כך, שדושק הייתה מוסיקאית בחסד עליון! היצירה עצמה בנויה בשלוש חטיבות עיקריות: סצנה, או רציטטיב המלווה בתזמורת, פרק אמצעי איטי (והוא המהווה את עיקר הקושי בביצוע) ופרק מהיר המביא את היצירה לסיומה. מוצרט היטיב להתאים את המוסיקה לתוכן ולרגשות הקיצוניים והמשתנים של הגיבור. האריה "אלך, אך לאן?" ק. 582 נכתבה במקור עבור לואיז וילנב, הזמרת אשר ביצעה את תפקיד דורבלה בכורה של האופרה "כך עושות כולן". היא שייכת לצמד אריות שנכתבו עבור וילנב כתוספת לאופרה שבה השתתפה, "הספר טוב הלב". אריה זו כתובה במיטב סגנונו המאוחר של מוצרט: את מקומה של הווירטואוזיות תופס עומק הבעתי ומלודי עשיר וכובש.

מקור האריה הקונצרטיית בקנטטה החילונית מתקופת הבארוק, ובשלהי המאה השמונה־עשרה הלכה ותפסה האריה הקונצרטיית את מקומה. בתחילה היו אלה אריות שהוסיפו מלחינים לאופרות קיימות של מלחינים אחרים, לבקשת זמר או זמרת מסוימים, שמאוחר יותר הופיעו גם במסגרת קונצרט תזמורתי, מחוץ להקשר האופראי. בדרך כלל הטקסטים לאריות נלקחו מליבריות פרי עטם של טובי הכותבים, דוגמת פייטרו מסטצ'יו או לורנצו דה פונטה. ז'אנר האריה הקונצרטיית ליווה את מוצרט לאורך כל חייו כמלחין. בילדותו השתעשע בכתיבת אריות קונצרטייות עבור זמרים שהכיר, ובהתוודעות לתיאור הרגשות הנועזים והמנוגדים שהכתיבו הטקסטים. כאשר הגיע לווינה כבר היה מבוקש ככותב אריות לזמרים רבים. בעיקר הרבה לכתוב למי שהייתה אהבתו הראשונה ובסופו של דבר גיסתו, אלואיזה ובר־לנגה, שהייתה בעלת קול גבוה וגמיש במיוחד. בדרך כלל נהג לכתוב עבורה אריות קשות במיוחד לביצוע, אולם האריה "קבלו תודותיי" ק. 383 היא פשוטה יחסית, ועיקר יופייה בכתיבה העשירה לתזמורת, ובפרט לכלי הנשיפה מעץ. למעשה זהו 'ליד' בעל שני בתים זהים זה לזה. נראה שהאריה הזו הייתה למעשה ליצנצה, מעין אריה הבאה בסיום אופרה או יצירה מוסיקלית

וולפגנג אמדאוס מוצרט (1756-1791)

סימפוניה מס. 29 בלה מז'ור, ק. 201 (186a)

אלגרו מודרטו || אנדנטה || מינואט - טריו || אלגרו קון ספיריטו

משך היצירה: כ־30 דקות

בקיץ 1773 ביקרו ליאופולד מוצרט ובנו וולפגנג בווינה. האב קיווה להשיג לבנו משרה בחצר המלוכה, אך אף שקיים ריאיין עם הקיסרית מריה תרזה, לא נשאו מאמציו פרי. חרף זאת, עם שובם לזלצבורג, ניכר שהביקור אכן תרם למוצרט משמעותית בדרך אחרת: הוא ספג לתוכו את האופנות המוסיקליות האחרונות בהן נתקל בווינה, ולמן תקופה זו ואילך השתנה סגנונו התזמורתי. הסימפוניות שכתב למן שנת 1773 ואילך שונות סגנונית ופורמלית מהיצירות שכתב בז'אנר זה קודם לכן עבור הארכיבישוף קולורדו לזלצבורג. מבחינה פורמלית, מוצרט החל להוסיף בקביעות פרק שלישי במשקל משולש (מינואט) בין הפרק האמצעי האיטי לבין הפינאלה המהיר.

כך, מיצירה תזמורתית שהיא אינה אלא הרחבה של הפתיחה האיטלקית המסורתית, הפכה הסימפוניה המוצרטית ליצירה העומדת בזכות עצמה. כבר בסימפוניה הראשונה שכתב בסגנון זה, מס. 25 בסול מינור, ניתן להבחין בשינויים מרחיקי לכת: הכתיבה העשירה לכלי הנשיפה, כמו גם המורכבות הרבה יותר בפיתוח הנושאים וההיקף הכללי של היצירה מפגינים קפיצת דרך סגנונית ורעיונית מרשימה.

לעומת הסימפוניה המינורית, הדרמטית והקודרת, הסימפוניה הבאה בלה מז'ור

היא שלוה ונינוחה יותר. הפרקים הראשון, השני והאחרון כתובים בצורת הסונטה, ולכולם הוסיף מוצרט קודה מסכמת. עצם הבחירה במבנה זה לרוב פרקי הסימפוניה מצביעה על התייחסות כבדת־ראש לז'אנר. ההשפעה הקונטרפונקטית שמוצרט ספג מהיידן ניכרת כבר בפרק הראשון: הנושא מוצג בתחילה בליווי פשוט, לאחר מכן בחיקוי בשני קולות, המתרחב מאוחר יותר לקראת סוף הפרק לשלושה ואף לארבעה קולות (הקול הרביעי מרומז עלידי הקרנות). עם זאת, הטבעיות לכאורה שבה מוגש התחכום הזה היא ייחודית למוצרט. גם החשיפה ההדרגתית של החומר הסימפוני יוצאת דופן: הנושא הראשון מושמע בתחילה חרישית, בפשטות, ועם הישנותו הוא מקבל משנה עוצמה ומרץ. הפרק האיטי הוא מעבדה של מרקמים: כלי הקשת, המנגנים עם עמעם, פותחים את הפרק בפשטות מטעה, אך עד מהרה מוצרט מעבה את המרקם, ומוסיף את את האבובים והקרנות. מתקיים דו־שיח אלגנטי ומהורהר בין כלי הקשת לבין כלי הנשיפה, ומוצרט לא מהסס לעתים להשתמש באפקט של הד - הוא מוביל את כלי הקשת אל סף גבול השמע, בפיאנו חלומי במיוחד. הנושא השני אף מזכיר במקצת את הפרק האיטי מתוך הקונצ'רטו לפסנתר מס. 21, בדו מז'ור.

התרועות המסיימות את הפרק הן מפתיעות

במקצת, אולם מסייעות לגשר בין פרק זה לפרק המינואט. פרק זה אמנם כתוב במשקל משולש ובתבנית ריתמית המזכירה במקצת את האופנה הצרפתית, אולם העקשנות שבה חוזר מוצרט על הנושא העיקרי והחיקוי לו בחטיבה הנמוכה של כלי הקשת היא מופשטת וסימפונית יותר, ובאופן מוזר מזכירה מאוד את הדרך שבה יטפל בטהובן בפרקי הסקרצו ברביעיית המיתרים המאוחרת שלו. חטיבת הטריו היא נינוחה ואלגנטית יותר. פרק זה מסתיים אף הוא בתרועה קצרה.

הפרק האחרון אכן מקיים את הוראת הביצוע: אלגרו קון ספיריטו, אלגרו יוקד. הכתיבה למיתרים היא וירטואוזית וחסרת פשרות, למן הרעדות וסלסולים ועד סולמות עולים ויורדים מהירים ביותר, הכול מצביע על פעלתנות ומרץ. משהו באפקטים הללו מזכיר את סגנון "הסער והפרץ" שרווח בתקופה זו, בעיקר אצל היידן, וקיים באופן בולט בסימפוניה הקודמת של מוצרט, בסול מינור.

אך לעומת הקדרות המאפיינת את הסימפוניה המינורית, כאן הכול מוגש בקריצה: כל חטיבה עיקרית בפרק זה מסתיימת בסולם עולה ובשתיקה - האם הכול נעצר? לא ולא, מיד חוזרת התזמורת לסורה. כך גם בקודה הערנית, שבה התזמורת מנגנת כולה באוניסונו. עוד סולם עולה אחרון, וסיום.

Aria

Resta, o cara, acerba morte mi separa
Oh Dio..... da te!

Prendi cura di sua sorte,
consolarla almen procura.

Vado . . . ahi lasso!

Addio, addio per sempre.

Quest'affanno, questo passo
è terribile per me.

Ah! Dov'è il tempio, dov'è l'ara?

Vieni, affretta la vendetta!

Oh cara, addio, addio per sempre!

Questa vita così amara

più soffribile non è!

(Michele Sarcone)

Concert aria K. 583, "Vado, ma dove?"

Vado, ma dove? Oh Dei!

Se de' tormenti suoi,

Se de' sospiri miei

non sente il ciel pietà!

Tu che mi parli al core,

Guida i miei passi, amore;

Tu quel ritegno or togli

Che dubitar mi fa.

Lorenzo da Ponte

וולפגנג אמדאוס מוצרט

אריה קונצרטית ק. 383,

"קבלו תודותיי"

קבלו תודותיי, מיטיבים רבייחסד!

האש בה דובר לבי,

ניתנה לגברים לבטא בה את אשר בלבם,

אולם, בהיותי אישה, נאסר עלי לעשות כן.

אך בי נשבעתי, כל עוד נשמת חיים באפי

לא אשכח את נדיבותכם.

לו נשארתי, לעולם אעמול

להיות ראויה לכך, התאזרו באורך-רוח!

מבראשית, חיי נדודים

היו נחלת המוזות והאמנים.

אך גם עלי, כמו על כל אלה,

נגזר לעזוב את חיק מולדתי

לאן אשר יוליכני גורלי.

אולם האמינו לי, בכל ממלכה

אליה אני, ולעולם ועד,

לבי יישאר עמכם לעד.

(אנונימי)

סצנה ואריה קונצרטית ק. 528,

"להבת חיי, היי שלום!"

רציטטיב

להבת חיי, היי שלום!

השמיים לא רצו באושרנו.

נקטע באבו, מבעוד מועד,

אותו חוט זך אשר חיבר

בין נשמותינו לכדי רצון אחד.

חיי: היכנעי לגורל ולחובתך.

מותי משחררך מכל שבועותייך.

עם בן זוג ראוי יותר, הו גורלי המר!

חיי מאושרת ושמחה יותר.

את זכרי שמרי בקרבך, אך בל יפריעו

זיכרונות אקראיים של אוהב אומלל

את שלוותך.

מלכתי, אלך כמצוותך.

הא מי ייתגני מוות להפיג את שגעוני.

קס, אלפיאוס, רעייה יקרה, היי שלום!

Wolfgang Amadeus Mozart

Concert aria K. 383

"Nehmt meinen Dank"

Nehmt meinen Dank, ihr holden Gönner!

So feurig, als mein Herz ihn spricht,

Euch laut zu sagen, können Männer,

Ich, nur ein Weib, vermag es nicht.

Doch glaubt, ich werd' in meinem Leben

Neimals vergessen eure Huld;

Bleib' ich, so wäre mein Bestreben,

Sie zu verdienen, doch Geduld!

Von Anbeginn war stetes Wandern

Der Musen und der Künstler Los;

Mir geht es so wie allen andern,

Fort aus des Vaterlandes Schoss

Seh' ich mich von dem Schicksal leiten.

Doch glaubt es mir, in jedem Reich,

Wohin ich geh', zu allen Zeiten

Bleibt immerdar mein Herz bei Euch.

(Anonymous)

Scene and Concert aria K. 528,

"Bella mia fiamma, addio!"

Recitativo

Bella mia fiamma, addio!

Non piacque al cielo di renderci felici.

Ecco reciso, prima d'esser compito,

quel purissimo nodo, che strinser

fra lor gli animi nostri con il solo voler.

Vivi: Cedi al destin, cedi al dovere.

Dalla giurata fede la mia morte t'assolve.

A più degno consorte... O pene!

unita vivi più lieta e più felice vita.

Ricordati di me, ma non mai turbi

d'un felice sposo la rara rimembranza

il tuo riposo.

Regina, io vado ad ubbidirti;

Ah, tutto finisca il mio furor col morir mio.

Cerere, Alfeo, diletta sposa, addio!

לודוויג ואן בטהובן

סצנה ואריה קונצרטית אופ. 65,

"הא! בוגד"

רציטטיב

הא! בוגד, דובר־כחש,
נוכל אכזר, אתה עוזב?
האם אלה דבריך האחרונים אלי?
איה עוד נשמעה עריצות אכזרית כזו?
לך, נבל! לך, ברח מעלי,
מזעם האלים לא תוכל לברוח.
אם עוד יש צדק בשמיים,
אם קיימת מידת הרחמים,
יתחרו זה בזה האלים על עונשך!
כצל רודף, בכל אשר תהיה,
אחזה בנקמתך.
לבי עולץ מהמחשבה על כך.
אני כבר חוזה בברקים החגים סביבך.
לא! חדלו, אלי נקם!
חוסו על לבו, הכו בלבי!
אם הוא אינו כתמול שלשום,
אני נותרתי בשלי,
עבורו חייתי, רצוני למות למענו!
(פייטרו מטסטאסיו)

אריה

אנא, אל תאמר לי שלום,
מה אעשה בלעדך?
היטב תדע, אהובי,
כי אמות מצער.

הא, אכזר! במותי אתה רוצה?
אין רחמים עלי בלבך?
מדוע גומל אתה לזו אשר מעריצה אותך
באכזריות כה רבה?
אמרו אתם, האם בסבלי הרב
איני ראויה לרחמים?
(אנונימי)

Ludwig van Beethoven

Scene and Concert aria Op. 65,

"Ah! Perfido"

Recitativo

Ah! perfido, spergiuro,
Barbaro traditor, tu parti?
E son questi gl'ultimi tuoi congedi?
Ove s'intese tirannia più crudel?
Va, scellerato! va, pur fuggi da me,
L'ira de' numi non fuggirai.
Se v'è giustizia in ciel,
se v'è pietà,
Congiureranno a gara tutti a punirti!
Ombra seguace, presente ovunque vai,
Vedrò le mie vendette.
Io già le godo immaginando.
I fulmini ti veggio già balenar d'intorno.
Ah no! Fermate, vindici Dei!
Risparmiate quel cor, ferite il mio!
S'ei non è più qual era,
son io qual fui,
Per lui vivea, voglio morir per lui!
(Pietro Metastasio)

Aria

Per pietà, non dirmi addio,
Di te priva che farò?
Tu lo sai, bell'idol mio!
Io d'affanno morirò.

Ah crudel! Tu vuoi ch'io mora!
Tu non hai pietà di me?
Perchè rendi a chi t'adora
Così barbara mercè?
Dite voi, se in tanto affanno
Non son degna di pietà?
(Anonymous)

אריה

הישארי, יקירה, מוות מר קורעני
- אלוהים! - מעמך.
שמרו עליה,
הביאו מזור ליגונה.
אלך, אבוי!
היו שלום לעולמי עד.
זה היגון, זה הסבל
קשים עלי משוא.

הא, היכן המקדש? היכן המזבח?
בואי, חושי הנקמה!
יקירה, שלום, שלום לעד!
חיים כה מרים
אינם נסבלים עוד!
(מיקלה סרקונה)

אריה קונצרטית ק. 583, "אלך, אך לאן?"

אלך, אך לאן? הו אלים!
אם על עינויו,
אם על אנחותיי,
אין רחמים בידי שמיים!

את, הדוברת ללבי,

הנחי את פעמי, אהבה;
טלי מעמי את ההיסוס
הגורם לחשותיי.
(לורנצו דה פונטה)

The 25th Season

The Human Voice Series

Concert no. 2

Muse and Romance

Scenes and Arias written for Josepha Duschek

Joshua Rifkin, conductor
Violet Noorduyn, soprano
Muki Zohar, oboe

Ralph Vaughan Williams (1872-1958)
Concerto in a minor for oboe and strings

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)
Concert aria for soprano K. 383 "Nehmt meinen Dank"
Scene and concert aria for soprano K. 528 "Bella mia fiamma"
Intermission
Concert aria for soprano K. 582 "Vado, ma dove?"

Ludwig van Beethoven (1770-1827)
Scene and concert aria for soprano Op. 65 "Ah! Perfido"

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)
Symphony No. 29 in A Major, K. 201 (186a)

- **Jerusalem** | YMCA Hall, Monday, 19th January 2009 at 20:30
- **Rehovot** | Wix Auditorium, Weizman Institute, Wednesday, 21st January 2009 at 20:30
- **Tel Aviv** | Tel Aviv Museum of Art, Friday, 23rd January 2009 at 14:00;
Saturday, 24th January 2009 at 20:30; Sunday, 25th January 2009 at 20:30

Guest musicians: Ilan Schul, Mor Levin - clarinet; Joel Polischuk, Gad Lederman - bassoon; Daria Chaplin, Jonathan Gertner - viola; Shira Mani - cello

THE ISRAEL CAMERATA JERUSALEM
MUSIC DIRECTOR: AVNER BIRON

Program notes: Kedem Berger Design: Hagit Maimon